

Kültür varlığı koleksiyonculuğu

ALİ KILIÇKAYA *Arkeolog*

Ülkemizde Taşınır Kültür ve Tabiat Varlığı Koleksiyonculuğu 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası'na bağlı olarak çıkarılan 15 Mart 1984 gün ve 18342 sayılı resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren "**Korunması Gerekli Taşınır Kültür ve Tabiat Varlıkları Koleksiyonculuğu ve Denetimi Hakkında Yönetmelik**" hükümleri uyarınca yapılmaktadır.

Koleksiyon, belirli bir sistem içinde sınıflandırılarak belirli koşullarda, belirli bir yerde saklanan korunması gerekli taşınır kültür ve doğa varlıklarından oluşan gruba; koleksiyoncu ise koruma, değerlendirme, yarar sağlama ve merakı tatmin amacıyla korunması gerekli taşınır kültür ve doğa varlıklarının koleksiyonunu yapan ya da yapacak olan kişi ya da kuruluşları tanımlar. 2863 sayılı yasanın 26. maddesi uyarınca gerçek ve tüzel kişiler, Kültür Bakanlığı'na verilecek izin bel-

gesiyle korunması gerekli taşınır kültür varlıklarından oluşan koleksiyonlar meydana getirebilirler. Görüldüğü gibi taşınır kültür ve doğa varlığı koleksiyonu yapmak, Kültür Bakanlığı'ndan alınacak bir izin belgesi ile olasıdır. Bugün ülkemizde pek çok koleksiyon (1988 yılı sonu itibarıyla 447) vardır. Ancak bunların tamamının bu işi amacına uygun olarak yaptıkları ne yazık ki söylenemez.

Koleksiyon, koleksiyoncu için koruma, değerlendirme, yarar sağlama ve merakı tatmine yönelik bir amaç olmalıdır. Doğrusu da budur. Böylece koleksiyonerler aracılığıyla yurt içinde kültür varlıklarımız toplanmış, korunmuş olacak, aynı zamanda eski eser kaçakçılığı için de bir önlem alınmış olacaktır. Bilindiği gibi geçmişteki koleksiyonculuk müzelerin oluşmasına, kurulmasına neden olmuştur. Bugün Batı'nın pek çok müzesini süsleyen değerli kültür ve sanat eserleri, koleksiyoncular aracılığı ile günümüze kadar ulaşabilmiştir.

Koleksiyon, amacına uygun ve bilinçli olarak yapıldığında bir sorun yok. Ancak "**koleksiyoncu izin belgesi**" araç olarak kullanılarak bu iş yapılıyorsa, işte o zaman ileride giderilmesi olanaksız pek çok olumsuzluklara neden olabilir.

Koleksiyoncu koleksiyonunu, ya başka koleksiyonculardan eser satın alarak ya da karşılıklı eser değiştirerek ya da eski eser ticarethaneleri ile müzayedelerden satın alarak genişletir, zenginleştirir. Ya da koleksiyoncu, izin belgesini, cebine koyup Anadolu'ya çıkarak eser toplar.

İşte eski eser toplama işi amacından saptırılarak, bilinçsizce yapılıncı sorun başlıyor. Koleksiyoncu Anadolu'da eser toplarken koleksiyonuna uygun siparişler veriyor, ayrıca yüksek paralar da ödüyor. Satıcılar, kaçakçılar, bu eserleri sağlamak için kaçak kazılar yapıyorlar. Böylece hem **arkeolojik SIT alanları**'nın tahribine, hem de eski eserlerin tahribine ve kaçakçılığına neden oluyorlar. Kaldı ki bu tür bir yöntemle eser toplama işinin yasa ve yönetmeliklere ne kadar uygun olduğu da anlaşılabilir değil.

Art niyetli koleksiyoncu topladığı eser-

lerle seyahat anında yakalandığında koleksiyonculuk izin belgesi imdadına yetişiyor; çünkü eserleri koleksiyonuna kaydetmek için satın almış oluyor. Ya da izin belgesi olmayan art niyetli kişi evinde, eserlerle yakalandığı zaman, eserleri yeni satın aldığını, koleksiyonculuk izin belgesi almak için müzeye başvuracağını belirtmek için içinden sıyrılabilir. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de bazı koleksiyoncuların, izin belgesini paravana olarak kullanarak eski eser kaçakçılığı yaptıkları bilinmektedir. Bunu basından da zaman zaman izlemekteyiz.

Koleksiyoncu, satın almak için kendisine ulaştırılan eserleri, nereden ve nasıl bulunduklarını araştırmadan satın alıp koleksiyonuna kaydediyor. Öyle ki müze ve ören yerlerinden çalınan bazı eserlerin koleksiyoncular tarafından satın alınarak koleksiyonlarına kaydedildiği de bilinmektedir.

Yasa gereği koleksiyoncu, satın aldığı eseri koleksiyon defterine kaydetmek zorundadır. Ancak bazı koleksiyoncular, müzayededen ya da eski eser ticarethanesinden satın aldıkları eserleri envanter

defterlerine kaydetmiyorlar, yeni yapılan müzayedelerde satışa çıkarıyorlar. Kısacası, koleksiyoner belgesini kullanarak bu işin ticaretini de yapıyorlar. Peki.. bir koleksiyoncu eski eser ticareti yapabilir mi ya da belgeli eski eser ticareti yapan bir kişi koleksiyoncu olabilir mi, yasa buna açıklık getirmiyor.

Yurtdışında düzenlenen müzayedelerden Anadolu kökenli eserler satın alıp yurda getiren koleksiyoncu -bu eserleri tekrar ülkesine kazandırmasına karşın Katma Değer Vergisi (KDV) ödemek zorunda kalıyor. Bu durum da düşündürücü olsa gerek.

Sonuç

Gerek 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası, gerek bu yasa ışığında hazırlanan Taşınır Kültür ve Tabiat Varlıkları Koleksiyonculuğu Yönetmeliği, ülke gereksinimlerini karşılayacak durumda değildir. Bu nedenle sağlıklı bir yasa ve ayrıntılı bir yönetmeliğin hazırlanarak günlük yaşama geçirilmesi kaçınılmazdır.